

Interjú Dr. Süle Tamással és Dr. Lázár Gyulával 1956-os emlékeikről

A most következő interjú elkészítésének ötlete akkor merült fel, amikor 2016 októberében Dr. Süle Tamás, a Baranya Megyei Kórház nyugalmazott osztályvezető főorvosa orvostörténeti és numizmatikai témájú könyveket ajándékozott a PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Történeti Gyűjtemények Osztályának. Az osztályon folyó, 1956-os jubileumi előkészületekkel kapcsolatban ekkor mesélt először a Pécsi Orvostudományi Egyetem (POTE) hallgatójaként megélt 1956-os élményeiről. Az interjú ötletének sikerült megnyernie egykori kollégiumi szobatársát, Dr. Lázár Gyulát, a PTE ÁOK Anatómiai Intézetének emeritus professzorát, akivel együtt élték át a forradalom Pécsen zajló eseményeit. Emlékeiket közösen idézték fel 2016. október 24-én.

Mielőtt rátérnénk az 1956-os forradalom pécsi eseményeire, kérem Önöket, hogy röviden mutassák be életútjukat.

Lázár Gyula: Én 1956-ban kerültem ide Pápáról, ahol a Petőfi Sándor Gimnáziumban érettségiztem. Tulajdonképpen nem orvos, hanem kutató biológus akartam lenni, és az édesanyám kérésére jöttem ide az orvosi egyetemre. Másodéves koromban már láttam, hogy kutató is lehetek, amennyiben csatlakozom valamelyik kutatóintézethez. Akkoriban Szentágothai János volt az Anatómiai Intézet igazgatója, egy olyan valaki, akit igazán nagy örömmel követ az ember. Nagy megtiszteltetés volt, hogy egyáltalán ott lehettem. Réthelyi Miklóssal együtt – aki később Budapesten nagy karriert futott be, és most már ő is emeritus professzor –, Szentágothai diákkörösei lettünk, egészen addig, amíg 1963-ban Szentágothai el nem ment Budapestre. Éppen akkor jött haza Amerikából egy tanulmányútról Székely György, akinek múlt héten volt a 90. születésnapja. Ő adott nekem egy témát, egy olyan megjegyzéssel, hogy a béka látórendszere most nagyon előtérben van, mert egy jó modell, a morfológiai ismeretek hiányosak, és az elektrofiziológusok nagyon szeretnék az adatokat. Nekiláttunk tehát a béka látórendszerét kutatni, egészen addig, amíg Székely el nem ment Debrecenbe tanszékvezetőnek. Ő szerette volna, ha én vele megyek, én viszont nem szerettem volna Pécsen elhagyni, főleg nem egy alföldi város kedvéért. Ezután sikerült egy kis kutatócsoportot összehoznom, nyertem kutatási támogatásokat, és ezen a vonalon folytattuk a munkát. Közben anatómiát, szövettant, fejlődéstant oktattam. Docensként már előadásokat is tartottam, azután később, amikor professzor lettem, extrakollégiumokat is, amelyben a Kétdimenziós anatómia című kurzuson a legjobb klinikusok hajlandók voltak egy-egy előadást megtartani. Két évvel ezelőtt úgy gondoltam, hogy most már jobb átadni a fiataloknak, kiléptem az oktatásból, két látórendszeri előadásom maradt még. Az elmúlt egy évben az intézetnek az anatómiai gyűjteményét, múzeumát tettem rendbe, ebből éppen egy könyvet állítok össze. Ennyi volt a karrierem. Közben voltam rektorhelyettes két évig, tíz évig voltam a habilitációs bizottság elnöke, tehát a szokványos egyetemi bizottságokban mindig kaptam valamilyen feladatot. Háromnál többet sosem vállaltam, mert az már a munka rovására ment volna.

Süle Tamás: Egyébként hajdani szobatársamnak ez volt az egyetlen, az első és utolsó munkahelye. Ritkaság, hogy valaki egy munkahelyen fejezi be a pályáját. És azt még elfelejtet-

te megemlíteni, hogy kiváló fotográfus. Többek között megjelent egy gyönyörű könyve, Baranya és Pécs összes református templomáról, GPS adatokkal, de tartalmazza a harangok számát, és feliratait is.¹ Magamról annyit, hogy én ugyan Budapesten születtem, de csak azért, mert úgy gondolták a szüleim, hogy ott jobb megszületni, mint Jászberényben, ahol hét éves koromig éltünk. Mindenféle kalandos utak után 1945-ben kerültem Budára, ahol nagyapámnál laktunk. 1951-ben onnan kitelepítettek egy Békés megyei községbe, Dévaványára, ahol közel három évig mezőgazdasági segédmunkás voltam. Amikor a kitelepítést feloldották, akkor egy kitétel volt, hogy Budapestre nem mehettek vissza, akiket onnan telepítettek ki, ezért Esztergomba mentünk, ahol édesanyámnak volt egy gyerekkori ismerőse. Ott jártam gimnáziumba. A négy gimnáziumot három év alatt végeztem el, hogy a két év veszteségből egyet behozzak. Ezután jelentkeztem a pécsi orvosi egyetemre, ahova legnagyobb meglepetésemre egyből fel is vettek. Mert ugye a származásom az x-es volt. Röviden annyit, hogy édesapám katona-állatorvos volt, aki azért lett katona, mert a szülei szegények voltak, és csak katonai ösztöndíjjal tudta elvégezni az állatorvosi főiskolát. Ez viszont azzal a kötelezettséggel járt, hogy végzés után köteles volt katonai szolgálatba állni. A jászberényi méntelep főállatorvosa lett. A második világháborúban a szovjet frontra vezényelték. 1945-ben, már Magyarországon hadifogságba esett, és még abban az évben a Szovjetunióban meghalt. A Rákosi korszak cinikusságáról csak annyit, hogy a kitelepítési véghatározaton, ami egy féloldali papirosra volt gépelve, és az édesanyám címére jött, az állt, hogy „özv. Dr. Süle Gáborné részére”, a kitelepítés indoka pedig az volt, hogy „örnagyzvegye”. A gimnáziumot kitűnő eredménnyel fejeztem be, a felvételem is jól sikerült, ezért 1956 szeptemberében felvettek a Pécsi Orvostudományi Egyetemre, amit sikeresen elvégeztem.

Lázár Gyula: Szobatársak voltunk első évben.

Süle Tamás: Igen, szobatársak voltunk, ami majd a forradalom szempontjából lesz érdekes. Az első munkahelyem a II. számú Belgyógyászati Klinikán volt, ami akkor az Irgalmas Kórházban² működött. Ott dolgoztam 24 évet, 1986-ig, onnan kerültem a Baranya Megyei Kórházba, ahol megszerveztem a kardiológiai rehabilitációs osztályt, ami a tüdőgyógyintézet legfelső szintjén kapott helyet. Ez azért volt fontos, mert Pécsen is – hála istennek – elkezdett működni a szívsebészet. Ez volt a második munkahelyem, onnan mentem nyugdíjba 2004-ben. Azóta sok mindennel foglalkozom, többek közt numizmatikával, orvostörténelemmel, ebből jelentek meg írásaim, könyveim.³

Mindez jól keretbe foglalja azt a szűkebb történetet, amelyre most kíváncsiak vagyunk. 1956 őszén már egyre több kritika fogalmazódott meg nyíltan a Rákosi-rendszerrel szemben. Mit lehetett ebből érzékelni itt az egyetemen ebben az őszi félévben?

Lázár Gyula: Mikor az egyetemre kerültem, tulajdonképpen nem ezzel voltam elfoglalva, hanem hogy próbáljam megismerni az egyetemi életet meg a várost, és én nem emlékszem

¹ LÁZÁR Gyula Levente: *Református templomok Baranyában*. Pécs, 2011.

² Az államosítás után a Pécsi Irgalmasrendi Kórház épületében működött a II. számú Belgyógyászati és Sebészeti Klinika.

³ SÜLE Tamás: *Az Erzsébet Tudományegyetem Orvosi Kara, az önálló Pécsi Orvostudományi Egyetem rövid története és numizmatikai emlékei*. Budapest, 1982.; *Baranya és Pécs orvostörténelme érmeken*. Pécs, 1990.; *Százötven év pécsi orvosi érmei, 1845–1995*. Pécs, 1996.; HÁGEN József – RAYMAN János – SÜLE Tamás: *Pécs-Baranya numizmatikai bibliográfiája*. Pécs, 2000.

vissza arra, hogy a diákszemélyiség dátuma előtti időszakban ez szóba került volna. De tudunk róla, az Írószövetségben zajló dolgokat, újságcikkeket olvasta az ember. Előző nyáron az egyik barátunknál nyaraltunk, és egyszer kis piros cetliket találtunk az úttesten meg a bokrokon felakadva. Rákosi volt rajta, egy düledező téglá halmon, egy trónszéken ült, és az volt az aláírás, hogy „*inog már a trónod*”. Úgy hallottuk, hogy léggömbökön küldték be ezeket a szórólapokat. Ez Balatonvilágoson történt, és Aligán volt a pártüdülő. Azért küldték oda, mert megvolt az esély, hogy Rákosi is éppen ott van.

Süle Tamás: Hozzá kell tennem, hogy én 19 éves voltam, mikor Pécsre kerültem. Bevallom őszintén, hogy a Rákosi-rendszer nem volt a kedvencem, lásd az előzményeket, kitelepítés, egyebek. De politikával nem igazán foglalkoztunk, újságot nem olvastunk, már csak azért sem, mert nem emlékszem rá, hogy a kollégiumba⁴ járt volna valami újság. Legfeljebb rádiót hallgattunk, mert a kollégiumban minden szobában volt egy hangszóró, a Kossuth Rádiót adták, és azt lehetett hallgatni. De inkább foglalkoztunk mi a lányokkal akkor egyfelől, másfelől pedig ugye teljesen újak voltunk itt Pécsen. A forradalomig hat hét telt el talán, tehát nem voltunk ismerősek sem a városban, sem az egyetemen, még az évfolyamtársaink közül sem ismertünk mindenkit, mert hiszen akkor 180-an voltunk egy évfolyamon. Úgyhogy nem igazán a politikával voltunk elfoglalva, de kétségtelen, hogy én nem voltam a rendszer híve.

Milyen élményeik kötődnek az október 22-én tartott diákszemélyiséghez?

Süle Tamás: Levi? ... Bocsánat, azt hadd mondjam el, hogy őt hivatalosan Lázár Gyulának hívják, de a második keresztnéve a Levente, és őt mindenki csak Levinek hívja.

Lázár Gyula: Volt osztálytársam, akivel együtt kerültünk Pécsre, ő hozta a becenevet és ez terjedt el azután. Én is jobban szerettem... Október 22-én gyönyörű meleg idő volt, a virágok még mindenhol nyíltak a városban. Arról hallottunk valamit, hogy megalakult a MEFESZ Szegeden. Nem tudtuk, hogy ez micsoda, de mondták, hogy a MEFESZ küldöttsége majd itt lesz, és lesz egy diákszemélyiség az egyetem udvarán. Valamikor három óra körül kezdődhetett délután, rövidnadrágban mentünk és ott ültünk a fűben, lent a földön. Egymás után jöttek a szónokok, Debreczeni László volt a diákszemélyiség elnöke, de hát akkor én még nem hallottam a nevét sem Debreczeninek, később azután mindig áhítattal említették a nevét az idősebbek. Sorban bíráltak egy csomó egyetemi vezetőt, nem tudtuk, hogy ezek kicsodák, nem tudtuk, hogy miért bírálják őket. Mi egymás között puszogtunk, és mindenki bizonytalan volt, hogy itt tulajdonképpen most miről is van szó. Mellettem ült egy falusi kollégám, emlékszem rá, mert jóban voltunk utána is, ő azt kérdezte, hogy az, amit eddig kaptunk a rendszertől, az mind nem igaz? Ő egy szegény falusi gyerek volt, biztosan kapott a rendszertől – nem azt, amit Tamás – tehát ő elbizonytalanodott teljesen, én se nagyon tudtam hova tenni a dolgot, mert a hangnem olyan volt, amit az ember addig nem hallott. Egy kis aggodalom volt inkább az emberben, hogy mikor jelenik meg itt a rendőrség és oszlatja szét az összejövetelt. Amikor kezdett sötétedni, addig hallgattuk az előadásokat, hozzászólásokat, kritikákat, akkor vacsoraidőben a nagyobb része a fűben ülő rövidnadrágosoknak visszament a kollégiumba, többek kö-

---

⁴ A POTE kollégiuma a 48-as téren álló egykori Szent Mór Kollégium volt.

zött én is. Vacsora után én már nem mentem vissza. Később Péter Károlynak a könyvéből⁵ tudtam meg, hogy a lényeges események akkor történtek, a pontok megfogalmazása és kicsit még keményebb hang megütése.

Süle Tamás: Magam részéről ehhez annyit tudok hozzátenni, hogy először is rengetegen voltunk. A jogi kar felől mentünk be a kollégiumból, mert akkor még csak a jogi kar volt abban a részben, a másik részben volt az orvosi egyetem. Levi is mondta, hogy egészen meglepő volt a hangnem. Olyasmiket ki mertek mondani, hogy mit követel az egyetemi ifjúság, és így tovább. Még a MEFESZ-ről meg Szegedről annyit, hogy a szegedi egyetemről is voltak itt küldöttek a diáksparlamenten, mert ugye önük már előbb megtörténtek ezek az események. Az emelvényen a diákok képviselőitől kívül a városi pártbizottság képviselője és az egyetemi párttitkár is ott volt, és a személyzeti osztály vezetője is. Úgy emlékszem, amikor már olyan értelemben kezdett eldurvulni a dolog, hogy itt nem hunyázkodik meg az ifjúság, a párttitkárok elmentek. A diáksparlament következménye lett az is, és erre már kevesen emlékeznek, hogy a felsőbb évesek elvonultak, és még aznap nekiláttak és szerkesztettek egy újságot, ami másnap megjelent, Pécsi Egyetem⁶ címen. Abban úgy tudom, leírták a diáksparlamentet is, meg a követeléseket is. Ez azért volt nagy esemény, mert teljesen szokatlan volt, és még egy nappal előbb is szinte elképzelhetetlen volt, hogy olyasmiket kimondanak a nyilvánosság előtt, amik ott elhangzottak.

Mennyire követték nyomon itt Pécsen a budapesti eseményeket ezekben a napokban?

Lázár Gyula: Tamás mondta, hogy a rádió hangszórója ott volt a szobánk falán. 23-án az oktatás megszűnt, és nem tudtuk, hogy tulajdonképpen mi történik. Én úgy emlékszem, hogy nagyrészt a kollégiumban töltöttük az időt, és rádiót hallgattunk, és ez az újság, amit Tamás említett, már akkor a kezünkben volt. Valaki hozta kívülről, és a rádióból hallottuk, hogy Budapesten a műegyetemtől elindultak a tüntetők, és késő este már a rádió körüli lövöldözésekről is jöttek hírek, de pontos hírek természetesen nem voltak. A pesti helyszíneket sem ismerte az ember vidékiként, mondtak helyszíneket, azóta már elolvastam, hol voltak, de hát nem akarom ismételni, amit olvastam. Határozottan emlékszem, hogy a rádiónál való harcokat bemondta a rádió, de minden kommentár nélkül. Többet nem tudunk 23-án erről, legalábbis én nem.

Süle Tamás: Célzottan nem kutakodtunk, annyit tudtunk, amit a Levi is elmondott, hogy ott volt lövöldözés is, de részletesen nem tudtunk mást, hiszen internet nem volt még akkor. Meg Facebook sem. Manapság telefonon lehet szervezni bármit, akkoriban viszont csak úgy lehetett telefonálni más városba, ha az ember bement a postára, és kért egy interurbán beszélgetést sürgősségre. Ha szerencséje volt, egy órán belül kapott vonalat, ahol beszélhetett, de csak rövid ideig.

Lázár Gyula: A kollégiumban meg csak a portán volt egy telefon. A portás engedélyével lehetett csak telefonálni. Azt hiszem nem volt nyilvános fülke.

⁵ PÉTER Károly: *1956 Baranyában*. Pécs, 1997.

⁶ *Pécsi Egyetem*. Az MDP Egyetemi és Főiskolai Bizottsága és a MEFESZ lapja. Rendkívüli kiadás. 1956. okt. 24. PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont, Történeti Gyűjtemények Osztálya, R4009. Másolatban. A Pécsi Egyetem 1953. március 10. és 1956. október 24. között jelent meg kéthetente. (Baranya megye sajtóbibliográfiája: 1832–1984. Szerk. SURJÁN Miklós. Pécs, 1992. 259.)

Részt vettek a tüntetésen október 25-én?

Süle Tamás: Emlékezetem szerint igen.

Lázár Gyula: Igen.

Süle Tamás: Ez volt az, amikor a Kossuth térre mentünk először. Rengeteg ember volt, nem csak egyetemisták. Nem tudom, kik voltak a szónokok, de elhangzottak ilyen-olyan követelések. És ami megmaradt, hogy volt egy Kiss Dénes nevű pedfős,⁷ aki költői hajlamokkal bírt és volt egy 56-os verse is, csak nem emlékszem a címére sajnos.

Lázár Gyula: Én magára a versre sem, meg a szavalásra sem emlékszem... valahol egészen hátul álltam... a Kossuth térnek a nyugati oldalán. Akkor még a szobor a nyugati felén volt a térnek. Be se fértünk a térre, hangosítás nem volt... ha az ember annyira a szélén állt és zúgott a tömeg, akkor nem lehetett semmit hallani.

Süle Tamás: Nagyon jó vers volt, csak nem tudnék idézni egy mondatot sem.

Velünk, vagy ellenünk. (Átnyújtja a Pécsi Egyetem címlapjának fénymásolatát.)

Süle Tamás: *Velünk, vagy ellenünk*, igen. Most már kicsit gyöngé a memóriám, koromra való tekintettel... Igen, ez az. „*Dönts el magyar, mond ki a szót! Itt visszalépni nem lehet...*” Igen. Ez jó vers volt. De visszatérve a tüntetésre, miután a Kossuth téren lezajlott, felmentünk a Széchenyi térre. Úgy helyezkedett a nép, hogy a Nádor⁸ felé álltunk, mert annak az erkélyéről beszélt valaki. De hogy ki, azt már nem tudom.

Lázár Gyula: Én egy nőszemélyre emlékszem, aki nem túlságosan rokonszenves hangon mondta a szövegét. Ami nekem megmaradt, hogy haza kell zavarni az oroszokat és erre a tömeg zúgta, hogy „*rusz kik haza!*”. Utána azt mondta, hogy meg kell szüntetni a pártot... nem kell párt. Erre már gyérebben volt a válasz. Sokan kiabáltak, hogy „*nem kell párt, nem kell párt!*” De ez már nem volt annyira hangos. És akkor utána, hogy „*szedjétek össze a kommunista vezetőket!*”. ... Arra már nem emlékszem, hogy volt-e reakció, de az a gyanúm, hogy nem nagyon. Tehát én ennyire emlékszem, mert itt viszont volt hangosítás, és valahol ott a lovas szobor előtt álltam.

Süle Tamás: Erre sem esküdnék meg, de nem akkor verték le a Nádorról az ötágú vörös csillagot?

Lázár Gyula: Azt hiszem azt akkorra már leverték, mikorra mi odaértünk. De hazafelé jövet a Rákóczi úton, a kollégium közelében jobb oldalon volt egy nagy szürke épület, azt hiszem az építőipari vállalat székháza volt. Az északi oldali homlokzaton is volt egy vörös csillag. Akkor már sötétedett, pont akkor verték le, amikor én odaértem a tömeggel. Megálltunk, végignéztük, ahogy egy nagy hosszú létrával fölmászott oda valaki, leakasztotta és ledobta a csillagot. Utána mentünk vissza a kollégiumba.

Önök fiatal egyetemistaként mit vártak a forradalomtól ezekben a napokban?

Süle Tamás: Levi, te mit vártál? (Nevet.)

---

⁷ A Pécsi Pedagógiai Főiskola hallgatója.

⁸ A Nádor Szálló a Széchenyi téren a korszakban a város leghíresebb szállodájaként üzemelt.

Lázár Gyula: A magam részéről nem tudnám megmondani, hogy mit vártam. Leginkább azt vártam, hogy tisztázódjon, hogy akkor itt most mi lesz. Hogy megússzuk-e ezt úgy, hogy nem lőnek közénk, vagy nem fognak-e bedutyizni. És a magam részéről én egy kicsit kételkedtem... ismerve azt, hogy itt vannak az oroszok. Én Pápán éltem, Pápán nőttem föl, nekem az oroszokkal való találkozás mindennapi élmény volt. Semmilyen konfliktus nem volt Pápán a megszálló orosz hatóság és az ott élő emberek között, sőt nagyon sokan jól meg is éltek ebből a kapcsolatból. Nekem valahogy ez egy nagyon furcsa érzés azóta is. Többször átgondoltam, hogy az egész időszak alatt – tehát még akkor sem, amikor a tankok bejöttek –, nem volt olyan érzésem, hogy ezek meglőnek bennünket. Szerencsére ez nem is következett be a városon belül. Látva a nagy zűrzavart én inkább azt gondoltam, hogy most már legyen rend. Hogy milyen jellegű, arról semmiféle elképzelésem nem volt. Mostanában mindig hangsúlyozzák, hogy „tisztá forradalom”. Az elején biztos, hogy az volt, de a végén már nem. És az ember azért hallott olyan híreket, hogy itt is, ott is megölnek embereket, meg elkezdtek kirabolni üzleteket, ami korábban nem volt. Az emberben volt egy nagy bizonytalanság... és én azt hiszem, hogy olyan természetes – talán gyáva-ságnak is lehetne mondani –, hogy az ember inkább afelé törekszik, hogy ebből most már másszunk ki, és legyen nyugalom. Nekem nem volt a rendszerváltoztatásról elképzelésem, ha pontosan meg akarom fogalmazni, mert nem tudtam, hogyan működne.

Süle Tamás: Röviden én erről annyit mondanék, hogy nagyjából én is azt éreztem, mint amit a Levi elmondott. Tehát azt vélhetően el sem tudtuk képzelni, hogy itt most gyökeres változás lesz, hogy bejön egy kapitalista rendszer a szocializmus helyett. (Nevet.) De a magam részéről annyit vártam, hogy talán egy kicsit enyhül az a borzasztó politikai nyomás, amely a Rákosi-rendszerben volt. Hogy egy kicsit szabadabb lesz a diákság élete, meg az országé is. Azt, hogy egy gyökeres rendszerváltoztatás lesz, el sem tudtam képzelni én sem. Akkor.

1956-ban három felsőoktatási intézmény működött Pécsen. Milyennek látta a viszonyukat a forradalom napjaiban?

Süle Tamás: Igazán kevés időt töltöttünk itt Pécsen ahhoz, hogy erről bőségesen tudnánk... de például a diákparlamenten is voltak ott pedfősök meg jogászok is. És ilyen módon jó volt a viszony és együttműködtek a hallgatók a forradalomban.

Lázár Gyula: Körülbelül nekem is ez volt a benyomásom. A tüntetéseken is együtt vettünk részt, csak a pedfősök nyugatról jöttek, mi keletről mentünk. Aztán a város közepén találkoztunk. Akkor még egyáltalán nem ismertük egymást. A jogászokkal szorosabb volt a viszony, mert az ő kollégiumuk helyileg is közelebb volt. Átjártak a 48-as téri kollégiumba, de inkább később alakultak ki baráti kapcsolatok jogászok meg medikusok között.

Süle Tamás: Akkoriban még jogász meg pedfős hallgató lányoknak sem udvaroltunk, csak orvostanhallgatóknak, mert azokkal találkoztunk nap mint nap az előadásokon. (Nevet.)

Hogyan viszonyultak az oktatók az eseményekhez?

Lázár Gyula: Nem volt oktatás. (Nevet.)

Süle Tamás: Az utolsó oktatási nap, ha jól emlékszem október 22-e volt. Dél előtt még voltunk egyetemen, de utána megszűnt az oktatás, még a fél év végi kollokviumok is elma-

radtak. Csak év végén jöttek a szigorlatok, kollokviumok. Mert nem volt oktatás, ha jól emlékszem, 1957 februárjában indult újra.

Lázár Gyula: Nem, január 14-én. Megvan róla a papírom.

Süle Tamás: Jó, akkor te jobban emlékszel. De vizsga nem volt.

Lázár Gyula: Nekem sajnos volt. Az anatómus csoportvezetőm bepalizott, hogy van szorgalmi kollokvium és menjek el arra.

Süle Tamás: Jó az lehet, de hivatalos, kötelező nem volt.

Lázár Gyula: Az nem volt. Nemrégiben elővettem az indexemet és belenéztem, le van zárva a félév jegyek nélkül.

Próbáltak az oktatók, mondjuk a kollégiumon keresztül hatni az ifjúságra?

Süle Tamás: Megalakult az egyetemi zászlóalj, amelynek a parancsnoka Rozsos István, akkor szigorló orvos volt, aki később egy kiváló sebészfőorvos lett Kaposváron.

Lázár Gyula: Ő is anatómus volt különben.

Süle Tamás: Igen, egyetemista korában, de védelem után sebész lett. Nehogy beteljen [a magánó – M. M.] míg elmondom róla a következő sztorit. Akkor a Dischka Győző utcában egy épületben volt az anatómia és a törvényszéki orvostani intézet. Rozsos bejárt, mint tudományos diákkörös az anatómiára. Beöthy Konrád törvényszéki professzornak volt egy Buffi nevű kutyája, akivel mindig együtt ment be és ott volt vele a szobájában. Egy olyan barátságtalan, mogorva kutya volt.

Lázár Gyula: Egy tacsó.

Süle Tamás: A kutya néha kiment az előtérbe, és egyszer a Rozsos arra ment, ott volt a Buffi, aztán egy kicsit fenékre billentette. Igen ám, de ezt meglátta a Beöthy professzor és megkérdezte: „*Kollega Úr, maga mikor fog szigorlatozni törvényszékiéből?*” Mire a Rozsos: „*Először vagy másodszor?*” (Nevet.) Aztán így nem lett belőle semmi baj. Na jó, erről ennyit, de hol tartottunk? Nem tudom...

Az oktatók...

Süle Tamás: Igen, utólagos elmondásból tudom, Debreceniéktől, meg Rozsos István emlegette később, ha nagyon fontos döntést kellett hozni, akkor azért megkérdezték Lissák Kálmánt,⁹ ő volt a dékán, de a többi professzort is. Például Rozsos konkrétan kért tanácsot Donhoffertől¹⁰ is egyszer, meg Cholnokytól¹¹ is, hogy mit hogyan csináljon. Azt hiszem, ők csitítani próbáltak, hogy nagy atrocitások ne legyenek. De nem ellenezték.

Lázár Gyula: Igen ehhez csatlakoznék annyiban, hogy Lissák akkor Marseilles-ben volt egy kongresszuson és ő nem volt itt 22-én és 23-án, hanem, ha jól emlékszem 24-én jelent meg az egyetemen. Átjött a kollégiumba... erre emlékszem, mert éppen ott ténferegtem a kollégium bejáratánál, amikor megérkezett. Próbálta a körülötte álló embereket ilyen

---

⁹ Lissák Kálmán 1956 és 1957 között a Pécsi Orvostudományi Egyetem rektori jogú dékánja volt.

¹⁰ Donhoffer Szilárd 1950-től a POTE Kórélettani Intézetének tanszékvezető egyetemi tanára.

¹¹ Cholnoky László 1952 és 1967 között a POTE Vegytani Intézet tanszékvezető egyetemi tanára, 1956-tól 1961-ig dékánhelyettes.

hangnemben befolyásolni, hogy „*Igen, igazatok van, de vigyázzatok*” – ennyi csitítás volt az ő részéről. Mint dékán ezt nyilván a kötelességének érezte, én erre emlékszem...

Süle Tamás: Ha jól emlékszem, akkor Cholnoky volt a dékánhelyettes, 22-én és 23-án ő képviselte az egyetemet, és valószínűleg ő is csitítóan szólt. Tehát nem azt mondta, hogy most akkor mindent hagyjatok abba, hanem csak módjával, okosan, ügyesen.

A forradalom alatt különféle szervezetek alakultak az egyetemen és a városban. Vállaltak Önök ezekben valamilyen szerepet?

Süle Tamás: Megalakult az egyetemi zászlóalj, amit hivatalosan úgy hívtak, hogy Egyetemi Nemzetőr Zászlóalj. A zászlóaljnak három százada volt, ez körülbelül háromszáz embert jelentett, és ha jól emlékszem, akkor az, aki kollégista volt automatikusan tagja lett az egyetemi zászlóaljnak. De voltak kintiek is, például a Debreczeni Laci kint lakott, mert ő pécsi volt.

Lázár Gyula: Öneki nem volt fegyvere, úgy tudom.

Süle Tamás: Tagja volt a zászlóaljnak, de hogy volt-e puskája, azt nem tudom.

Lázár Gyula: A könyvében¹² azt olvastam éppen, hogy ezt a bírósági tárgyaláson a szemére vetették, hogy ugyan neki nem volt fegyvere, viszont a szavak fegyverével küzdött.

Süle Tamás: Voltak külsősök is, de nem túl sokan. Nem tudom, hogy volt-e olyan kollégista, aki azt mondta, hogy kösz, én nem lépek be.

Lázár Gyula: Egy évfolyamtársunk volt, aki nem vette fel a fegyvert, mert azt mondta, hogy ez ellenforradalom. És semmi baja nem lett. A többiek átvették a fegyvert, mentek oda, ahova éppen kellett, ő pedig ott tanyázott a szobában.

Hogyan történt az egyetemi zászlóalj felfegyverzése?

Süle Tamás: A kollégiummal szemben, a gép-
ipari technikum tetején felállítottak egy géppuskát, és ha kiálltunk az ajtón, akkor jobb kéz felől az ÁVO épületének tetején is megjelent egy géppuska, oda volt irányítva a kollégiumra. Október 28-án az ÁVO-t megszüntette Nagy Imre, akkor onnan az ÁVO-sok eltűntek, és úgy tudom, hogy onnan hoztak fegyvert nekünk...

Lázár Gyula: Nem, nem jól tudod. Korábban Nagyatádról idevezényeltek egy gépkocsizó lövészezredet, azzal, hogy csináljanak itt rendet, le is fegyvereztek néhány bányászalakulatot, akik már akkor fegyverrel rendelkeztek. És mikor 28-an megtörtént ez a bejelentés, akkor ők átálltak a forradalom mellé, s ők hozták.

„Lázár Levivel őrségben a kollégium udvari bejáratánál”

¹² DEBRECZENI László: *Egy orvos barangolásai börtönországban: börtön-kálváriám stációi 1957–1959*. Pécs, 2004.

Süle Tamás: Vadonatúj, mondhatjuk zsír új fegyverek, ládákban voltak, és pucoltuk róluk a zsírt. Ezeket dióverőnek hívták, mert hosszú volt és még szuronyt is lehetett tenni a végére. A zászlóaljparancsnok és a századparancsnokok pisztolyt is kaptak.

Lázár Gyula: Meg dobtáras géppisztolyt.

Süle Tamás: Meg ezt a bizonyos dobtáras géppisztolyt, ennek volt egy beceneve, davajgitárnak hívták. Minden századnak volt még egy-két golyószórója, amelynek nagy tárai voltak, jó nehezek, ezért a golyószóróhoz mindig tartozott egy rakaszos.¹³ Én is rakaszos voltam, az ágyam alatt tartottam a rakaszokat a szobánkban, aminek később lesz jelentősége. Ehhez még azt kell hozzátennem, hogy hála a jó istennek, nem került sor arra, hogy valakinek is el kelljen sütnie a puskáját, mert nekünk például fogalmunk sem volt, hogyan kell bánni vele.

Lázár Gyula: Mi nem kaptunk katonai kiképzést.

Süle Tamás: A felsőbb évesek már jártak honvédelemre. Nyáron a szünetben pedig menni kellett katonának. De nekünk életünkben akkor volt először a kezünkben puska. Egyébként volt honvédelmi tanszék az egyetemen, ennek volt a vezetője Csikor Kálmán, aki a forradalomban városparancsnok lett. Nagyon érdekes, a *Pécs Lexikonban*¹⁴ meg lehet nézni, hogy ludovikás volt valamikor. 1920 körül születhetett, a Ludovikán végzett, a második világháborúban a fronton volt, ahol átállt a szovjetekhez, s utána pártfunkciói is voltak itthon. A forradalomban átállt, és úgy tudom, hogy nagyon tisztességesen végezte a dolgát és nagyrészt neki is köszönheti a város, hogy nem volt véraldozat.

Lázár Gyula: Ez egyértelműen így van, és nagyon örültem, mikor Debreczeni könyvét elolvastam, meg személyes beszélgetésben is megemlítettem, hogy én arra a következtetésre jutottam, hogy Csikornak köszönheti Pécs, hogy nem volt vérengzés, mert november 3-án már beszélt az oroszokkal. ... Tehát megkaptuk a fegyvereinket és akkor bizonyos feladatokat el kellett látni, mint a járőrözés a városban. Tamással együtt elfoglaltuk a pártiskolát annak idején... (Nevet.)

Süle Tamás: Van egy sztorim, majd elmondom...

Lázár Gyula: Katonai szempontból egy kiváló akció volt. Ha lettek volna fegyveresek, akkor úgy lőttek volna le bennünket, mint a nyulakat. Egy századdal, szakasszal, nem tudom, milyen haderő volt, felvonultunk a pártiskolához. Ott volt fent a Damjanich utcában. Akkoriban nagyon gyér volt a közvilágítás, az egyik kerítésoszlop mellett pislákkolt egy lámpa, és a parancsnokunk úgy döntött, hogy itt mászunk át a kerítésen, mert akkor bele lehet kapaszkodni az oszlopba, tehát kiváló célpontok voltunk. Mindenki átmászott a kerítésen, és akkor két csoportra osztottak bennünket. Tamás az egyikbe került, én a másikba, egy darabig hasaltunk a fűben, legalábbis én, nem történt semmi, és akkor mondd el a te sztoridat, hogy te meg...

Süle Tamás: Mi előlről mentünk. A kapu zárva volt, lehet, hogy egy ablakon másztunk be, a lényeg az, hogy bejutottunk valahogy. Az volt a feladat, hogy szintenként végig minden szobába be kellett nyitni, hogy van-e ott valaki. Mentem a folyosón, volt egy ajtó, nem olyan, mint a többi, de azt is ki kellett nyitni, és akkor majd összerójtam magam, úgy megijedtem. Kiderült, hogy ott voltak a takarító szerszámok. Egy partvis föl volt állítva,

¹³ A rakasz hosszú sorozatot kilövő fegyverek tartozéka, a löszert tartalmazó heveder tárolására szolgáló láda.

¹⁴ DÁVID Ferenc: Csikor Kálmán. In: *Pécs Lexikon* I. Szerk. ROMVÁRY Ferenc. Pécs, 2010. I. 149.

hirtelen ránéztem, és azt hittem, hogy egy ember áll ott, de egy partvis volt. Egy lélek nem volt az egész házban, és akkor elvonultunk haza, hála a jó istennek minden atrocitás nélkül.

Lázár Gyula: Mellesleg, hogy a tüzéronkról információt nyújtsak, minden puskához egy darab tár tartozott öt tölténnyel, és két darab támadó kézigránát.

Süle Tamás: Amiről nem tudtuk, hogyan kell használni.

Lázár Gyula: Nem is biztos, hogy mindenkinek jutott kézigránát, nekem volt kettő, az íróasztalfiókban tartottam...

Süle Tamás: Nos, ami még nagyon lényeges és érdekes, és ez nagy élmény a mai napig is, hogy az egyetemi zászlóaljat kivezényelték november 3-án este a volt Bőrgyárhoz, hogy ott várjuk a szovjeteket.

Lázár Gyula: Csikor akkor már tudta, hogy onnan nem jönnek, tehát ezért mentette meg Pécsset.

Süle Tamás: Mert a hatos úton jöttek Budapest felől, de ezt mi nem tudtuk. Kivezényeltek, fölálltunk csatárláncba, aztán ültünk, feküdtünk és rohadtul fáztunk, mert nagyon hideg volt már este. Én ugyan pufajkában voltam, de akkor is nagyon fáztunk, vártunk és féltünk is, hogy jönnek-e a tankok. Valamikor jóval éjfél után jött a parancs, hogy visszavonulunk a kollégiumba. Talán éjjel egy óra körül lehetett, hogy visszamentünk, és örömmel lefeküdtünk, és puska az ágy fejéhez, rakaszok az ágy alá. Lefeküdtünk, aludtunk, és akkor valamikor hajnalban nagy zörgés, durrogás...

Lázár Gyula: Öt órakor én ébredtem fel elsőként.

Süle Tamás: Kinéztünk az ablakon, mi az alagsorban laktunk, inkább fél alagsor volt, a 48-as tér felé nézett két ablaka. Ott állt a tank, az ágyúja ráirányítva a kollégiumra, a tornyában pedig kint állt a szovjet katona, és a géppuska is rá volt irányítva a kollégiumra. Ugy emlékszem, hogy egy ferde szemű ázsiai szovjet katona a géppisztolyával piszkált ki az ágyból minket, hogy keljünk föl.

Lázár Gyula: Először engem piszkált ki a folyosóra, mert én ébredtem fel elsőnek, meg én az ajtóhoz is... volt egy kollegánk, akinek hiányzott az egyik lába, ő volt a legközelebb, utána én voltam a második. Amikor zörgették az ajtót, én mentem oda, négy és fél dioptriás szemüvegem volt, de nem volt a szememen. Ott álltam pizsamában és majdnem az államig ért a gyerek. Akkor láttam, mi a különbség az ő fegyverzete, meg a mienk között. Neki olyan golyószórója volt, aminek egy láda volt az oldalán, és egy befűzött rakaszból jöttek volna vissza a töltények. Ő akkor engem megböködvé a szerszám nyelével vagy hegyével kitessekelt a folyosóra, úgyhogy amíg őket lefegyverezték, én addig a folyosón

„Molnár Lajos fotója a kollégiumi szobánk ablakából”

ténferegtem, de aztán bezavartak egy másik szobába, mert nem szerette a folyosó másik végén álló gyerek, hogy én oda megyek, és csak úgy belebámulok a képibe szemüveg nélkül, és betuszkolt az első szobába.

Süle Tamás: Szegény ott tapogatózott, mert nem volt szemüvege, de aztán ezek bejöttek a szobába, és kipiszkáltak minket az ágyból. Aztán összeterezték a népet, ha jól emlékszem a földszinti társalgóba...

Lázár Gyula: Az ebédlőbe.

Süle Tamás: Az ebédlő mellett volt a társalgó, mindegy, egymás mellett voltak. Egy ruszki tiszt beszélt, egy tolmács fordított, a lényege az volt, hogy mindenki hordja ki a puskáját a tankhoz, és ha ez simán megtörténik, akkor nem lesz bántódásunk. Elkezdtük kihordani, én magamban azon imádkoztam, hogy véletlenül valaki valahogy el ne süssön egy puskát, mert ha az megtörtént volna, akkor nekünk annyi lett volna. Hála istennek senki nem sütötte el a puskáját, kihordtuk. De féltünk, rohadtul féltünk.

Lázár Gyula: Péter Karcsi könyvéből tudom, hogy a Kornyszin volt éppen, aki odajött, a városparancsnok. Arra is emlékszem, hogy erősen fasisztázott minket, de főleg az volt a lényeg, hogy a fasiszták minket félrevezettek, és most már ennek itt vége, harcok befejezve, és mindenki menjen haza. Ez volt a záró szó, és hogy vigyük le a fegyvereket. A tank elé egy nagy kupacba összeraktuk, egy nagy teherautóval később elvitték, a tank meg maradt, úgyhogy mikor kiléptünk a kapun egyenesen a tankágyú csövébe láttunk bele.

Hogyan élték meg a forradalom leverését?

Süle Tamás: Egyrészt közvetlenül akkor féltünk, utána olyan értelemben is volt félelmünk, hogy majd nem visznek-e el minket.

Lázár Gyula: Ez ott lógott a levegőben.

Süle Tamás: Hány embert vittek el 1945 után malenkij robotra? Valaki ment az utcán, elvitték. Még olyan gondolataink is voltak, hogy esetleg majd összetereznek minket, és valahova elvisznek. Hála istennek nem ez történt, nekünk ott a kollégiumban semmiféle bántódásunk nem esett. Az más kérdés, hogy később a vezetők közül többen is komoly büntetéseket kaptak, kizárták őket az ország összes egyeteméről, volt, akit börtönbe csuktak. Később – úgy tudom – az összes kizárt, hacsak nem disszidált, befejezhette az egyetemet. Debreczeni László is olyan hét–nyolc évvel később tudta befejezni az egyetemet.

Lázár Gyula: Még egyet azért hozzátennék ehhez. Negyedikén este a Jogász utcából átjött valaki a kollégiumba azzal, hogy nem félünk-e, hogy visszajönnek az oroszok éjjel és elvisznek valakit. Ez inkább a külsősök fejében fordult meg, én nem gondoltam erre. Felajánlotta, hogy három embert el tudna helyezni, ha akarunk, akkor alhatunk ott nála. Egy éjszakát ott töltöttem, és még két másik kolléga is jött velem. Másnap reggel jöttünk vissza a kollégiumba, nem jöttek az oroszok értünk, és akkor ez engem megnyugtatót, hogy itt talán nagyobb baj nem lesz.

Süle Tamás: Nem tudom, hogy ilyen kis epizódokat érdemes-e elmondani... Egyik az volt, hogy aki messzebb lakott, nem tudott hazamenni, mert nem jártak a vonatok, így én sem tudtam hazautazni Esztergomba. Úgyhogy a kollégiumban maradtunk talán húszan-huszonöten.

Lázár Gyula: Egy hétig én is ott voltam legalább, akkor már csak ketten voltunk a szobában, úgy emlékszem.

Süle Tamás: A szobában igen, a többiek közelebb laktak, ők hazamentek.

Lázár Gyula: A bonyhádiak hamar leléptek... jött egy teherautó Vas megyéből, egy Zala megyéből, az több kollégánkat elvitt, de Veszprém megyéből nem jött semmi, Esztergomtól se, tehát mi ott maradtunk.

Süle Tamás: Pontosán már nem tudom, hogy november vége felé, vagy december elején tudtam hazamenni. A lényeg az, hogy ott voltunk, maradtak lányok is, és maradt élelmiszer is, mert a forradalom alatt az egyetemisták Baranyából gyűjtöttek be élelmiszert, amit Budapestre szállítottak a forradalmároknak. De nemcsak élelmiszer, hanem például bor is maradt, az udvaron álltak hordóban valami rissz-rossz borok. A lányok főztek, mi azt megettük, a társalgóban kártyáztunk, beszélgettünk, úgyhogy végül is nem volt rossz életünk.

A hallgatók nagy része, mint Önök is, vidéki volt. Milyen volt a helyiek és a kollégisták viszonya a forradalom napjaiban?

Süle Tamás: Olyan értelemben semmilyen, hogy mi igazán senkit nem ismertünk Pécsen, hiszen alig voltunk itt néhány hete, de egy érdekes epizódot elmondok. Nevezetesen azt, hogy a forradalom alatt a munkások nagyon szerették a diákokat, és „a hős forradalmár diákoknak” a Dohánygyárból, amely a kollégium mögött van, rengeteg cigarettát hoztak át, de nem csomagoltat, hanem ömlesztve. A kollégiumban kiosztották, én kaptam körülbelül 130 szál cigarettát, mondom magamban, most mi a nyavalyát csináljak vele, hát rágyújtottam ostoba módon. Akkor kezdtem el dohányozni, amit szerencsére 25 évvel ezelőtt abbahagytam.

A nagyobb szervezkedésekben a felsőbb évesek vettek részt, mert a kollégiumon belül a vezetőségből nem nagyon ismertek minket név szerint, hiszen mindössze, hat hete voltunk Pécsen. De voltak, akik vidéken szerveztek ezt, azt. Sőt olyan is volt – ezt is csak elmondásból tudom –, hogy felsőbb évesek, akik a zászlóalj magasabb beosztású tagjai voltak, Pécsen mentek letartóztatni. Többek közt letartóztatták Nemes Alajos rendőrkapitányt, meg egy-két párttitkárt is talán, de hála istennek semmi bántódásuk nem esett, sőt, aztán el is engedték őket hamarosan.

A forradalom milyen hatással volt a későbbi életükre? Befolyásolta-e ez az Önök pályáját a későbbiekben?

Süle Tamás: Én azt mondhatom, hogy nem. Amikor végzett az ember, akkor pályázni kellett, hogy hol akar dolgozni. Ebbe ugyancsak beleszóltak. Volt, aki belgyógyász akart lenni, őt elküldték urológusnak, vagy Pécsen akart maradni, de elküldték vidékre. Nekem szerencsém volt, én a II. számú Belgyógyászati Klinikára jelentkeztem, belgyógyász akartam lenni, felvettek, dolgoztam 24 évet, majd a kardrehabon 18 évet, aztán nyugdíjba mentem. Tehát nem esett bántódásom, és a pályámat szerencsére úgy folytathattam, ahogyan elképzeltem.

Lázár Gyula: Tulajdonképpen én is ezt mondhatnám el. Még annyit talán, hogy amikor visszajöttünk, és újra megindult az egyetemi élet, még egy olyan fél évig voltak azért visz-

szhangjai a forradalomnak. Például emlékszem rá, a DOZSO-ban¹⁵ volt egyszer egy fotókiállítás, ahova kiraktak fotókat, mert néhányan fényképezkedtek pufajkásan, puskával. Czigner Jenő, aki később Szegeden lett fül-orr-gégész professzor, egy kiváló szakember, meg egy ragyogó kolléga, az egyik ilyen nagy vádlokként ki volt plakátolva, de senkinek nem volt semmi bántódása. Tehát nem nagyon volt szó 56-ról az egyetem alatt. Az embernek megvolt az eléggé kemény tanulási feladata, gyakorlatok, magánélete, hivatalosan pedig nem nagyon volt téma. Még elmesélném, Molnár Lajos szobatársunk, kollégánk hogyan lett Mecseki Láthatatlan.

Süle Tamás: Aki sajnos már meghalt, a Lajka, ő kiváló ortopédsebész lett.

Lázár Gyula: November 5-én elhatároztuk, hogy körülnézünk a városban, hol állnak tankok és mi történik. Elindultunk az Ágoston téren keresztül a Tettye utcán felfelé, aminek a felső végén állt egy tank. Már majdnem elértük a Tettye tér alját, amikor egy rövid géppisztolysorozat hangzott mögöttünk, és a golyók a fejünk fölött süvítettek. Megtorpan-tunk és körbenéztünk, hogy honnan jött a lövés, de nem láttunk senkit. Rövid tanakodás után tovább indultunk, de néhány méter megtétele után újból jött egy sorozat, de már jóval alacsonyabban fütyülő golyókkal. Beláttuk, hogy ezeket a figyelmeztető lövéseket nekünk szánták, ezért visszamentünk a Tettye utca kezdetéig, onnan nyugat felé gyalogoltunk a Szőlő utcáig, és azon felmentük a Magaslati útig. Itt találkoztunk egy korunkbeli lánnyal és fiúval, akik a Szőlő utca folytatását képező szurdokból jöttek lefelé. Megkérdezték, hogy hova megyünk. Mondtuk, a pálosok felé, megnézni, van-e ott tank. Mondták, hogy van, de inkább menjünk fel a Mecsekre a szabadságharcosokhoz, ők is onnan jönnek, élelemért jöttek le. Elköszöntek, mi meg tanakodni, kezdtünk Lajossal, hogy mit tegyünk. Ő azt javasolta, hogy menjünk fel és harcoljunk. Ehhez nekem semmi kedvem nem volt. Azzal érveltem, hogy a tankok itt állnak a városban és az országban, nincs értelme a további ellenállásnak. Ő azt bizonygatta, hogy majd jönnek az amerikaiak, és addig ki kell tartani. Akkor már tudtunk a szuezi válságról és próbáltam meggyőzni, hogy az sokkal fontosabb az amerikaiaknak, mint mi. Ha jönnének, az a harmadik világháborút jelentené. Az érveim nem hatottak, így elbúcsúztunk egymástól. Ő felment és csatlakozott a Mecseki Láthatatlanokhoz, én meg visszamentem a kollégiumba. Később soha egy szót nem említettünk senkinek arról, hogy ő Mecseki Láthatatlan volt, mert láthatatlanul le tudott szivárogni szerencsére, mikor a többiek elmentek Jugoszláviába.

Süle Tamás: Nem tudtak róla, tehát simán befejezhetette az egyetemet.

Lázár Gyula: Azt nem lehet megítélni, hogy ha tudtak volna róla, akkor mi lett volna. Nyilván őt is elkönyvelték azok közé, akik haza tudtak menni az egyetemről.

A záró kérdés: mi az első gondolat vagy emlék, ami a forradalomról eszükbe jut?

Süle Tamás: Utólag visszanézve én nagyon örülök, hogy részese lehettem ennek, mert ez a magyar történelemnek egy nagyon dicső epizódja lesz az utókor számára is. Azt gondolom, hogy ezt sokkal jobban kellene a mai ifjúsággal ismertetni, és a lényegéről beszélni, nem az extrémításokról, a lényegéről, mert szerintem fogalmuk sincs róla. Negyven évig ellenforradalomnak titulálták, és nem részletezték az iskolában. Most nem tudom, hogyan tanítják, de olyan nagyon aprólékosan valószínűleg nem, pedig kellene!

¹⁵ A Doktor Sándor és a Zsolnay Vilmos Művelődési Ház összevonása után lett intézmény neve DOZSO.

Lázár Gyula: Körülbelül ugyanezt tudnám én is mondani, most azért még egy mondat. Ha éppen nem itt vagyunk akkor, és nem a kollégiumban lakunk, és nem hozzák ide a fegyvert, akkor nem valószínű, hogy 19 évesen az ember tudta volna, hogy mit csináljon, vagy egyáltalán lépett volna valamit...

Süle Tamás: Hát Pécsen nem, meg Pápán sem, meg valószínűleg Esztergomban sem, de ha Budapesten lettünk volna 18 évesen, akkor lehet, hogy...

Lázár Gyula: Igen, de az egy más dolog...

Süle Tamás: Igen, az egy más dolog volt. Budapest az Budapest volt.

(Az interjút készítette: Méreg Martin;
Pécs, 2016. október 24.)